

**SERMAYE PİYASASINDA İŞLETMELER AÇISINDAN POLİTİK RİSKİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

EVALUATION OF POLICY RISK FOR ENTERPRISES IN THE CAPITAL MARKET

Yunus YILMAZ¹

ÖZET

Bir ülkeyi yöneten hükümetlerin ellerinde birtakım yasal güç unsurları vardır. Bu durum devletin temsilcisi konumundaki hükümetler ile yasal çevresel faktörlerle ilgili olan işletmeler arasında olumlu yönde ilişkilerin oluşmasına yol açmaktadır. İyi ilişkiler içinde olsalar da, işletmeler genellikle bir takım politik zorluklarla karşı karşıyadır. Önceden bu tür zorlukları öngörebilen işletmeler, diğerlerine göre önemli bir rekabet avantajı kazanmaktadır. Bu tür risklerin varlığı, risklerin önceden incelemelerinin gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı işletmeler için önemli bir risk unsuru olan politik risk ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Politik Risk ve İşletmeler

Jel Kodları: G18

ABSTRACT

There are some elements of legal power in the hands of governments that govern a country. This leads to positive relations between governments representing the state and businesses involved in legal environmental factors. Even if they are in good relationships, businesses often face a number of political challenges. Businesses that have been able to predict such challenges in the past have gained a significant competitive advantage over others. The existence of such risks also necessitates the pre-examination of the risks. In this context, it is a conceptual framework for political risk, which is an important risk factor for the intended enterprises to work in.

Keywords: Political Risk and Enterprises

Jel Codes: G18

¹ Öğr. Gör. Dicle Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, yunus.yilmaz@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Politik risk, genelde gelişmekte olan ülkelerde dostça olmayan bir insani iklimi karakterize ederken kullanılmaktadır. Ancak yüksek suç oranı, toplumda yaşanan huzursuzluklar ya da bir takım negatif dalgalanmalar gelişmiş ülkelerde de politik risk gerçeğini ortaya çıkartmaktadır (Belkaoui ve Belkaoui, 1998: 76).

Politik risk, yabancı yatırımcıların bir politik gelişmeye bağlı olarak –savaş, isyan, politik şiddet, hükümet politikası değişikliği gibi –sahiplik haklarını ve şirket davranışlarını etkileyecek faaliyet koşullarındaki değişikliklerdir (Lax, 1982).

1. KAYNAKLARINA GÖRE POLİTİK RİSKLER

İç Kaynaklı Politik Riskler

İç kaynaklı politik riskler hükümet riski ve siyasi ortam riski olarak iki başlık altında incelenebilmektedir.

Hükümet Riski: Ev sahibi ülke hükümetinde yaşanan ani politika değişiklikleri nedeniyle oluşan politik risk, en sık karşılaşılan risk türü olarak ele alınmaktadır. Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatını büyük ölçüde belirleyen yasal düzenlemeler, çoğu siyasi sistemde siyasi gruplarca yapılmakta ve hükümetin yönetimindeki devlet organlarınca uygulanmaktadır (Jeffrey, 1982).

Siyasi Ortam Riski: Siyasi ortam riski dendiğinde akla ilk olarak siyasi sistemin istikrarı gelmektedir. Sık hükümet değişimleri yaşayan bir toplumda, bu değişimler radikal politikaları beraberinde getirmekte, bu durumda yatırımları etkileyecek tarzda güvensiz bir ortamın oluşmasına sebebiyet vermektedir. Ancak bu durum ülkeden ülkeye, sistemden sisteme farklılık gösterebilmektedir. Örnek olarak geçmişte sık değişen koalisyonlarla yönetilen İtalya'da yatırımcılar fazla etkilenmezken, Bolivya'da 1975-1979 yılları arasında 12 kere hükümet değişiminin yaşanması yerel yatırımları durma noktasına getirmiştir (Ball ve McCulloch, 1990).

Dış Kaynaklı Politik Riskler

Dış kaynaklı politik riskler ana ülke riski ve uluslararası ortam riski olarak iki başlık altında incelenebilmektedir.

Ana Ülke Riski: Ana ülke hükümet ve vatandaşları, uluslararası işletmenin kendine özgü avantajlarının ulusal kaynaklı olduğuna, işletme hedeflerinin ulusun çıkarları doğrultusunda olduğuna inanmaktadırlar. Ana ülke ile uluslararası işletmenin çıkarları genellikle örtüşmekte, işletmenin yarattığı artı değer ana ülkeye artan karlar, bağlı şirketlerden gelen kar payı ödemeleri ve yabancı ülkelerde kullanılan lisanslı teknoloji bedelleri, telif hakları ve benzeri gelirler şeklinde geri dönmektedir (Rugman ve Lawrence, 1985).

Uluslararası Ortam Riski: Uluslararası toplumun, ana ülke veya ev sahibi ülke ile hükümetleri dışında, belirli bir yatırıma değil de, doğrudan işletmeye yönelik veya devletlerarası örgütlere baskı grubu açabilecek girişimlerde bulunması mümkündür. Örneğin, üçüncü dünya ülkeleri pazarının %50'sini elinde bulunduran İsveç kökenli Nestlé; bebek maması formülünü agresif ve etik olmayan şekilde pazarladığı için bebek hastalık ve ölümlerinden sorumlu tutulmuştur. 1977'de örgütlenen gruplar, çeşitli

ülkelerde medya desteği görmüş, Nestlé ürünlerinin ABD'de boykot edilmesini sağlamış, reklamların kısıtlanmasına yol açmış, konuyu ilgili Birleşmiş Milletler örgütlerinin (World Trade Organization ve UNICEF) gündemine aldırarak işletmeyi üye devletlerce 1984'te imzalanan bebek beslenmesi ile ilgili konvansiyona uymaya davet etmişlerdir. İşletme, bu süre içinde kazanç kaybı yaşamamışsa da, pazarlama yöntemleri kısıtlanmış ve firma imajı zedelenmiştir (Rugman ve Hodgetts, 2003).

2. İŞLETMEYE ETKİLERİNE GÖRE POLİTİK RİSKLER

İşletmeye etkilerine göre politik riskleri, makro ve mikro risk sınıflamak mümkündür.

Makro Risk: “Beklenmedik ve siyasi olarak şekillenmiş durum değişiklikleri, bütün yabancı girişimlere yöneldiği zaman ortaya çıkan risk makro risktir”. Politik çevrede meydana gelen riskler belirli bir alanı veya sektörü değil, bütün ilgili yabancı yatırımları etkilemesi söz konusudur (Robock, 1971). Ülkede meydana gelen politik kargaşa, toplumsal olaylar ve bunun gibi yabancı yatırımcıyı etkileyebilecek birçok unsur söz konusudur. Makro risk içeren olaylar ülke çapında etki yaratabilecek çok geniş çaplı olayları ifade etmektedir. Özellikle, ülkede yabancı yatırımın ağırlıklı olduğu sektörlerde ya da stratejik önem arz eden sektörlerde, risk olasılığının artması söz konusu olabilir (Aktepe, 1998: 79).

Mikro Risk: “Çevresel politik değişiklik ekonominin belirli bir bölümü, belirli bir sektörü veya seçilmiş bir işletmeyi etkileme yönünde olursa bu politik risk, mikro risk olarak değerlendirilir”. Beklenmedik ve ani politik değişiklikleri yaşayan bir ülkede, uluslararası yöneticiler, faaliyet alanının çeşidine göre bu tarz değişiklikleri göğüslemek durumunda kalmaktadır. Sektörel açıdan veya bölgesel açıdan risk potansiyeli yaratabilecek değişikliklerde farklılık görülebilir. Aynı zamanda bu sektörler için belirli zaman dilimleri de yaşanabilecek mikro riskler de farklılık yaratabilir (Robock, 1971).

3. POLİTİK RİSK KAYNAKLARI

Politik riskler aniden ortaya çıkmamaktadır. Belirli faktörlerin tek tek ya da birlikte oluşması gerekmektedir (Sachs ve diğ., 2008).

Kamulaştırma: Bütün yabancı girişimlere karşı makro kapsamlı bir politika olan kamulaştırma, sahibine çok küçük tazminatlar ödenerek, bir işletmeye ev sahibi ülkeler tarafından el konmasıdır. Geçmişte yabancı yatırımlara gelişmekte olan ülkeler tarafından el konması oldukça yaygındı. Esas olarak kamulaştırma, fakir, istikrarsız ve yabancı küresel işletmelere şüphe ile bakan, az gelişmiş ülkelerde meydana gelmektedir. Küresel işletmeler kamulaştırma ihtimallerini en aza indirmek için bir dizi stratejik önlemler uygulayabilmektedir. Yerel ortaklar edinebilirler, işletmelerin kamulaştırılması halinde bu ülkelerin teknolojiyi taklit etmelerini önlemek için ileri teknoloji kullanımına sınır getirebilirler ve finans araştırma ve teknoloji transferi gibi kilit alanlarda tamamen kendilerine bağlı işletmeler oluşturarak, bağlı işletmenin kamulaştırılması için ortada önemli bir sebep bırakmayabilirler (Erbay, 1996).

Yerel İstikrarsızlık: Politik risk alanındaki önemli çalışma konularından biri istikrarsızlık ve bunun işletmeler üzerindeki etkisidir. İstikrarsızlığın işletme üzerindeki etkisi, istikrarsızlık nedenine göre değişebilmektedir. Yerel istikrarsızlık başlığı altında ülke içindeki isyan, karışıklık gibi düzensiz durumlar incelenir. Bu kategoriye giren risk temellerinin yerel özellik taşıması, o ülkeye özgü olması gerekmektedir. Yerel

istikrarsızlıklar içerisinde, suikastlar, büyük gerilla savaşları ve hükümet krizleri sayılabilmektedir. Ayrıca sivil kargaşa ve etnik çatışma tehdidi yerel istikrarsızlık olarak sayılabilmektedir. Yerel istikrarsızlık sonucu ortaya çıkan politik çatışma işletmeler üzerinde etkili olabileceği gibi, etkisiz de olabilmektedir (Karadeniz, 2011).

Terörizm: Terörizm ve yabancı ülkelerdeki terörist hareketlerin fazlalığı, ideolojik boyutu ve sermaye karşıtı düşüncelerle desteklenmeleri sonucu, uluslararası işletmelerin söz konusu ülkedeki yatırım veya pazarlama faaliyetlerinde bulunmaktan çekinmelerine neden olabilmektedir. Terörizm; suikast girişimleri, adam kaçırmaya, bombalama, şantaj gibi birçok şekilde ortaya çıkabilir. Uluslararası işletmeler, terörizm veya olabilecek diğer saldırılara karşı özel güvenlik sistemleri, koruma birimleri ve fidye sigortalarıyla tedbirler almaya çalışmaktadırlar (Howell ve Chaddick, 1994). Ancak Amerika'da yaşanan 11 Eylül saldırıları gibi büyük çaplı terörist hareketlere karşı uluslararası işletmelerin alabilecekleri herhangi bir tedbirden bahsetmek oldukça güçtür.

Savaş Hareketleri: Savaş hareketleri bir ülkenin çeşitli nedenlerle diğer bir ülkeye karşı açıkça düşmanlık gösterdiği durumdur. Savaş hareketleri sıcak temasın yaşandığı çatışmalardan, diplomatik ilişkileri kesildiği soğuk savaşa kadar değişik seviyelerde oluşabilmektedir. Savaş hareketleri çatışan ülkeler dışında kalan diğer ülkelerde de politik riske neden olabilmektedir. Örneğin, 2003 yılının Mart ayında başlayan ABD ile Irak arasındaki savaş, çevre ülkelerdeki uluslararası işletmelerin politik risklerle karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır. Bu denli büyük savaş hareketlerinin oluşması durumunda ülkelerdeki zararlar sadece o ülkelerde yatırım yapan uluslararası işletmelerle sınırlı kalmayıp ticari ilişkilere de sıçrayabilmektedir (Aydın, 2013).

Politik İklim: Her ülkenin kendine ait bir politik yapısı söz konusudur. Uluslararası işletmeler politik iklim açısından bazı faktörleri göz önünde bulundurmaya zorundadırlar. Politik iklimi yaratan bazı faktörler vardır. Bu faktörler, uluslararası ticarete yönelik davranışlar, politik kararlılık, parasal düzenlemeler ve ülkedeki bürokrasi olarak sıralanabilir (Busse ve Hefeker, 2007).

Ekonomik İklim: Politik riskin düzeyi ülkenin ekonomik gelişmişliğinin düzeyi ile ilişkilidir. Daha az gelişmiş ülke veya daha gelişmiş ülkelerde diğer kriterler eşittir. Politik riskin artma olasılığını gösteren çok sayıda belirti vardır. Ekonomik düşüşe eşlik eden para değerindeki düşüşler politik suların ısınmasının bir işaretidir. Paranın değiştirilebilir olmadığı ülkelerde uluslararası işletmelerin karlarını kendi ülkelerine yollamasını engelleme riski vardır. Risk, yüksek gelirli ülkelerde, gelirin düşük olduğu diğer ülkelere nazaran oldukça sınırlı kalmaktadır. Ekonomik yönlü politik riskin bir diğer unsuru ülkede ev sahibi hükümetin ekonomik politikalarının rengidir. Özellikle yabancı yatırım karşıtı ve millileştirme taraftarı politikalar ya da bu politikaları benimseyen siyasi partiler, uluslararası işletmeler ve yabancı yatırımcılar açısından, her zaman için politik riske dönüşebilecek oluşumları uygulamaya sokabilirler. Dolayısıyla ülkedeki mevcut iktidarın ekonomik hedefleri, politik riski sağlayan faktörlerden önemlilerinden birini oluşturmaktadır (El Kahal, 1994).

SONUÇ

Uluslararası alanda faaliyet göstermeye çalışan firmalar birçok farklı ülkede çok farklı hükümet kararlarıyla karşı karşıya kalır ve bu kararlar işletmeler açısından bazen büyük oranda kayıplarla sonuçlanabilmektedir. Bu bakımdan, muhtemel politik riskler

işletmeler tarafından çok iyi analiz edilmeli ve bunlardan kaçınılması için çözümler araştırılmalı, kriz ve eylem planları hazırlanmalı ve bu planlar sürekli güncel tutulmalıdır. Hükümetleri, kendilerini ilgilendiren yasalara veya yayınladıkları kanunlara uymaya zorlayan ülkelerinde hiçbir organ veya kuruluş olmadığı düşünüldüğünde işletmeler gerek yatırımları açısından gerekse plan ve stratejilerini belirlerken politik riski her zaman için göz önünde bulundurmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktepe, C. (1998). Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Bir Faktör: Politik Risk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aydın, K. (2013). Uluslararası Pazarlama Açısından Politik Risk ve Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyamayishaziran2013.pdf>

Ball, D. E. ve McCulloch W. H. (1990). International Business: Introduction and Essentials, Boston.

Belkaoui, J. M. ve Belkaoui, A. R. (1998). The Nature, Estimation, and Management of Political Risk, London.

Busse, M. ve Hefeker, C. (2007). Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment, European Journal of Political Economy, Vol.23.

El Kahal, S. (1994). Introduction to International Business, London.

Erbay, Y. (1996). Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Türk İşletmelerinin Yeni Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri, Ankara.

Howell, L. D. ve Chaddick, B. (1994). Models of Political Risk for Foreign Investment and Trade: An Assesment of Three Approaches. The Columbia Journal of World Business, Vol. 29 (3).

Jeffrey, S. D. (1982). Political Risk Assesment: Past Trends and Future Prospects, Columbia Journal of World Business.

Karadeniz, F. (2011). Uluslararası Terörizm ile Mücadelede Hukuk İlkelerinin Etkisi: İngiltere Örneği, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Lax, H. L. (1982). Political Risk as a Variable in TNC Decision Making, Natural resources Forum, Vol. 6.

Rugman, A. M. and Hodgetts R. M. (2003). International Business, Third Edition, New Jersey.

Rugman, A. M. ve Lawrence D. (1985). Booth. International Business: Firm and Environment, USA: Mc-Graw-Hill.

Sachs, T., Rosa, A. D. ve Robert L. K. (2008). Case Study on Quantifying the Impact of Political Risks on Demand and Pricing in a Power Project, Journal of Structured Finance, Vol.14, No.2.

Robock, S. S. (1971). Political Risk: Identification and Assessment, Columbia Journal of World Business, Vol. 4, No. 4.